

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ КАФЕДРИ СУСПІЛЬНИХ НАУК ТА УКРАЇНОЗНАВСТВА БДМА

Кафедра суспільних наук та українознавства (зав. – проф. М.М.Сидоренко)
Буковинської державної медичної академії

Резюме. У статті висвітлюється процес становлення і розвитку кафедри суспільних наук та українознавства Буковинської державної медичної академії за 60 років її існування.

Ключові слова: Суспільні науки, українознавство, світогляд, ідеологія, особистість, гуманітаризація, політизація, посттоталітарне суспільство, духовний суверенітет, система цінностей.

Витоки сучасної кафедри суспільних наук та українознавства беруть свій початок ще з листопада 1944 року. Тоді вона називалася: кафедра марксизму-ленінізму. Першим завідувачем був призначений Меленевський Антін Андрійович (1900 р.н., народився в с.Мелені Коростенського р-ну Житомирської обл., член КПРС з 1928 року; закінчив Харківський інститут Червоної Професури). У 1951 році він закінчив аспірантуру за спеціальністю „Історія КПРС” при Київському інституті підвищення кваліфікації, а з 1944 по 1947 рр. – завідував кафедрою марксизму-ленінізму Чернівецького державного медичного інституту.

На першому етапі існування кафедри викладалися лише дві дисципліни: „Основи марксизму-ленінізму” та „Історія КПРС”. Основним навчальним посібником був сумнозвісний „Короткий курс ВКП (б)”. У центрі уваги – вивчення праць класиків марксизму-ленінізму (К.Маркса, Ф.Енгельса, В.І.Леніна, Й.В.Сталіна). При кафедрі діяв навчально-методичний кабінет, де були зосереджені твори класиків марксизму-ленінізму, основна партійна література. Згодом кафедральну бібліотеку було підпорядковано науковій бібліотеці медичного інституту. Із самого початку створення кафедри перед нею було поставлене головне завдання: формувати в студентів-медиків комуністичний світогляд, тобто, кафедра була партійною.

У 1947-1962 роках кафедру очолював доц. Малий Данило Петрович, (1901 р.н., народився в с. Садове Херсонської області. У 1926р. закінчив Херсонський інститут народного господарства за спеціальністю „Економіка”, а в 1936р. – аспірантуру при економічному відділі Інституту Червоної Професури в м. Києві). У 1951р. здобуває науковий ступінь кандидата історичних наук. Тема дисертації „Борьба трудящихся Северной Буковины против румынских империалистов за социальное и национальное освобождение и воссоединение с Советской Украиной (1930-1940 гг.)”.

Починаючи з вересня 1948 року, склався більш сталий склад викладачів кафедри: доц. Д.П.Малий (зав.кафедри), ст.викл. І.Т.Новіков, ст. викл. О.Н.Темнікова, викл. В.М.Барська, зав.кабінету А.Ф. Жилиховський. У цьому ж році в медінституті був започаткований курс політичної економії капіталізму і соціалізму. Штатних викладачів не вистачало. Тому впродовж 1948-1949 н.р., 1949-1950 н.р. курс політичної економії за сумісництвом викладав зав.кафедри політичної економії Чернівецького державного університету доц. І.Ф.Бруневський, а семінарські заняття проводили аспіранти університету Г.С.Іванушко, М.М.Ерман.

У 1956-1957 н.р. в медінституті введено курс діалектичного та історичного матеріалізму. Цей курс читав зав.кафедри, доц. Д.П.Малий, а з вересня 1959р. на посади асистента з діалектичного та історичного матеріалізму був зарахований Ю.Д.Поліщук і І.М.Сірий.

З 1959-1960 н.р. в медінституті започатковано вивчення курсу основ марксистсько-ленінської етики та естетики. Викладання цього курсу забезпечували викладачі університету – доц. В.А.Свірський і доц. А.С.Пулинець, а з 1961-1962 н.р. введено курс наукового атеїзму.

З 1962-1972 рр. кафедрою завідував кандидат філософських наук Передерій Віктор Іванович (1927 р.н., народився у м.Білопольє Сумської обл., член КПРС. У 1953р. закінчив Московський державний університет, філософський факультет, доцент з 1961р.).

У 1963-1964 н.р. в медінституті введено курс „Основи наукового комунізму”. Його викладав секретар Чернівецького обкому КП України з пропаганди та агітації І.К.Фесенко, пізніше його читали викладачі з університету П.І.Мельник, В.А.Тюков.

У серпні 1967р. на посаду асистента для викладання діалектичного та історичного матеріалізму був зарахований випускник філософського ф-ту Київського державного університету В.В.Огородник, а з вересня 1968р. на таку ж посаду зарахований Б.В. Почипок. Тоді ж на посаду асистентів для викладання політичної економії були зараховані А.Т.Козачок і В.Ю.Дерезюк.

У цей період викладачами кафедри велася активна пропаганда атеїстичних знань. До цієї роботи широко залучалися студенти старших курсів. Якщо в 1962-1963 н.р. студентами було прочитано на атеїстичні теми 559 лекцій, то в 1967-1968 н.р. – 1437. Під керівництвом викладача кафедри студенти писали тексти лекцій на атеїстичну тематику і виступали з ними перед населенням 2-3 рази. Це була обов'язкова вимога, без виконання якої студент не допускався до складання іспиту з атеїзму.

У 1969 році кафедра відзначала 25-ліття Чернівецького медичного інституту і до цієї дати зав.методичним кабінетом О.О.Загоруйко та М.В.Лисицький підготували спеціальний реферат (О.О.Загоруйко, Н.В.Лисицький. История кафедры марксизма-ленинизма 1944-1969 (к 25-летию института). – Чернівці, 1969 (16 стор. тексту і додатки зберігаються на кафедрі). На той час кафедра була обладнана різноманітними стендами. Створена кімната-музей В.І.Леніна. Кабінет кафедри марксизму-ленінізму поповнився новими виданнями літератури та альбомами наочності з курсу історії КПРС, наукового комунізму, політичної економії, наукового атеїзму та марксистсько-ленінської естетики.

За перші 25 років радянського періоду існування кафедри лише три викладачі захистили кандидатські дисертації, зокрема: у 1951 році Д.П.Малий на тему: „Борьба трудящихся Северной Буковины против румынских империалистов за социальное и национальное освобождение и воссоединение с Советской Украиной (1930-1940 гг.)”, у 1954 році І.Ф. Проскуренко „Доходы колхозов и их распределение (на материалах западных областей УССР)”, в 1963р. Г.С.Іванушко „Принципы материальной заинтересованности в колхозном производстве”.

Ілюстрацією ідеологічної спрямованості так званої науково-дослідної роботи є самі назви тем:

1. „Развитие социалистической культуры в Черновицкой области” (И.И.Козырев);

2. „Распространение идей научного коммунизма среди трудящихся Буковины в конце XIX и начале XX столетия” (И.К.Фесенко);

3. „Распространение марксистско-ленинских идей на Буковине и их влияние на формирование общественно-политической мысли трудящихся края в конце XIX начале XX столетия” (В.В.Тимченко);

4. „Особенности преодоления религиозных пережитков на Буковине в период строительства коммунизма” (Ю.Д.Полищук).

До кожної річниці від Дня народження В.І.Леніна організовувалися зустрічі студентів зі старими більшовиками, учасниками Великої Вітчизняної війни (К.Т.Курочкіним, А.Ф.Ветлугіним, Н.П.Муриним, І.Є.Гусевим, В.В.Долмаковим), які виступали зі спогадами про зустрічі з Леніним.

Співробітники кафедри В.В.Тимченко, Г.В.Коберник, М.В.Лисицький обиралися секретарями партійних організацій курсів, а Д.П.Малий, Г.С.Іванушко, В.В.Тимченко, Ю.Д.Полищук, В.І.Передерій та інші – членами парткому інституту.

У 1972-1973 рр. кафедрою завідував Северчук Іван Петрович (1939 р.н., народився у с.Земля Барановського р-ну Житомирської обл., член КПРС з 1959р.). Закінчив Чернівецький державний університет, історичний ф-т у 1964р., навчався в академії суспільних наук при ЦК КПРС (інститут наукового атеїзму), працював зав. відділу пропаганди й агітації Чернівецького обкому КП України. Через рік, наприкінці 1973 року, його обирають першим секретарем Ленінського райкому партії м. Чернівці. У ці ж роки політичну економію почав читати І.П.Одинський, а викладачем з курсу філософії обрано В.А.Троянського. У 1974-1975 рр. виконував обов'язки завідувача кафедри Поліщук Юрій Дмитрович (1929 р.н., народився у с. Федюковка, Черкаської обл., член КПРС з 1953 р.). Закінчив Київський державний університет, історико-філософський факультет, відділ філософії, кандидат філософських наук з 1974 р., доцент з 1978 р. Тема кандидатської дисертації „Особенности сознания современного верующего и факторы его преодоления” (науковий атеїзм).

У 1976-1981рр. кафедрою завідувала Баєва Нона Арсентівна (1929 р.н., народилася в станиці Чаплино Дніпропетровської обл., член КПРС з 1962р.). Закінчила Ленінградський державний університет, історичний ф-т (1949-1955рр.), кандидат історичних наук з 1973 року, доцент з 1979 року. Тема дисертації „Организаторская и идеологическая деятельность Коммунистической партии Западной Украины в период мирового экономического кризиса (1919-1933гг.).

З 1981 по 1982рр. виконував обов'язки завідувача кафедри Ткачук Антін Григорович (1921 р.н., народився у с. Балакивці Городокського р-ну Хмельницької обл.). Закінчив Середньоазіатський державний університет, історичний ф-т у 1946р., кандидат історичних наук з 1954 року, доцент з 1963р. У 1969р. присуджено науковий ступінь доктора історичних наук, а з 1971 вчене звання професора.

Починаючи з 1976 року, в архівах зберігаються звіти з науково-дослідних тем кафедр, що планувалися на 4 роки. У 1976-1980рр. кафедра працювала над темою „Формирование марксистско-ленинского мировоззрения у студентов-медиков в процессе преподавания общественных наук” (керівник теми – завідувач кафедри, к.іст.н., доц. Баєва Н.А.). Виконавці теми: Н.А.Баєва, Г.І.Безарова, Л.М.Гавриленко, С.Д.Кобилянський, Е.Е.Мручко, М.А.Ожеван, Ю.Д.Полішук, В.А.Троянський.

З 1981-1985 років співробітники кафедри працювали над темою „Нравственно-этические и экономические факторы социалистического образа жизни”. Фрагмент комплексної теми Київського медичного інституту: „Разработать и провести методологический анализ человеческой деятельности на основе изучения ее закономерностей с вычленением социальной стороны” (Науковий керівник теми – доктор історичних наук, професор А.Г.Ткачук. Відповідальний виконавець – кандидат філософських наук, доцент М.А.Ожеван). Виконавці теми: В.С.Іфтемичук, С.Д.Кобилянський, І.П.Одинський, М.А.Ожеван, Ю.Д.Полішук, С.Б.Сілін, А.Г.Ткачук, В.А.Троянський.

У 1986-1990рр. колектив кафедри працював над комплексною темою „Гносеологические и мировоззренческие проблемы развития медицинского знания в зрелом социалистическом обществе” (Науковий керівник, кандидат філософських наук, доцент М.А.Ожеван). Сам вибір теми говорить про те, що вже в той час була зроблена спроба відійти від жорстких ідеологічних вимог і зайнятися науковою розробкою тем, хоч це робилося обережно, адже партійний контроль існував. Тому через публікації окремих викладачів кафедри можна простежити вже відхід від суто ідеологічних робіт до наукових, зменшення політизації суспільно-гуманітарного знання, виходу на цивілізаційні тенденції розуміння наук взагалі. Про це свідчать окремі дисертації, захищені раніше: у 1973 році В.С.Іфтемичук – дисертація на тему: „Наукове співробітництво країн-членів РЕВ як фактор підвищення ефективності суспільного виробництва”, а в 1978 році В.В.Огородник – на тему: „Категорія, ідея і принцип та їх методологічна роль у становленні еволюційної теорії в біології”.

З 1982 по 1998 рік кафедрою керував Ожеван Микола Андрійович (1947 р.н., народився в с. Ломачинці Сокирянського р-ну Чернівецької обл.). Закінчив з відзнакою Чернівецький державний медичний інститут (1971р.), клінічну ординатуру з патологічної анатомії, заочну аспірантуру при кафедрі філософії природничих факультетів Київського державного університету. У 1981р. захистив кандидатську дисертацію з філософії науки, з 1984р. – доцент. У 1988-1991рр. навчався в докторантурі при філософському факультеті Київського державного університету. Докторську дисертацію захистив у 1993 році на тему „Концепції людини в природничо-науковому пізнанні”, професор з 1994р. Опублікував монографію „Людський вимір науки та наукові „виміри людини”. – Чернівці, 1992р.

Відповідно до наказу №148-к від 24.09.1993р. М.А.Ожевана обрано за конкурсом завідувачем кафедри суспільних наук на 5 років. Склад кафедри тоді був таким: М.А.Ожеван, В.А.Троянський, В.С.Іфтемичук, І.П.Одинський, С.Д.Кобилянський, С.І.Комарницький, Г.І.Безарова, Т.І.Тарануха, викладачі-сумісники 0,25 ставки Н.І.Зорій (бібліограф), В.І.Радучик (ст. лаборант), Л.Б.Потапова.

Саме в цей час розпочався процес перебудови викладання суспільних наук у вищих навчальних закладах України. Юридичною основою став наказ №161 від 2 червня 1993р. Міністерства освіти України. У загальних положеннях цього наказу зауважено: „Навчальний процес базується на принципах науковості, гуманізму, демократизму, наступності та безпартійності, незалежності від втручання будь-яких політичних партій, інших громадських та релігійних організацій”. На кафедрі змінилася структура навчальних дисциплін. Почали викладатися предмети: соціологія, політологія, основи права, філософія, основи економічної теорії, релігієзнавство, історія України, різні спецкурси. Колектив кафедри визначився з комплексною темою наукового дослідження: „Вивчення валеологічного потенціалу соціогуманітарної освіти”. У плані виконання кафедральної теми вперше в історії кафедри була підготовлена і захищена дисертація Зорій Ніни Іванівни „Філософські проблеми гуманітаризації сучасної медицини”, – Чернівці, 1998р. на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук. До речі, один із співавторів цих рядків мав честь

вести засідання спецради із захисту кандидатських і докторських дисертацій, яка функціонувала в Чернівецькому національному університеті ім. Юрія Федьковича. Саме ця дисертація була захищена першою за спеціальністю 09.00.09 „Філософія науки”. Після захисту кандидатської дисертації Н.І. Зорій була призначена на посаду проректора з гуманітарної освіти та виховання БДМА.

За період 1995-1999 рр. викладачами кафедри видано 10 навчальних посібників українською мовою: Іфтемічук В.С., Одинський І.П. Методичні вказівки з курсу „Основи економічної теорії” – Чернівці: Прут, 1996р. – 77с.; Кобилянський С.Д. Історія медицини: Методичний посібник для студентів першого курсу. – Чернівці: Обласне управління, 1996. – 62с.; Ковбан Л.Б., Навчук Г.В. Ділова українська мова: Методичний посібник для студентів першого курсу медичного інституту. – Чернівці, 1991. – 91с.; Троянський В.А. Методичний посібник з філософії. – Чернівці: Прут, 1997. – 126с.; Короткий словник філософсько-медичних термінів. – Чернівці: Прут, 1998. – 174с.; Зорій Н.І. Практикум з психології. – Чернівці, 1999. – 157с.; Іфтемічук В.С., Одинський І.П. Економічна теорія (Загальні основи): Навчальний посібник. – Чернівці: Прут, 1999. – 188с.; Навчук Г.В., Комарницький С.І. Українська та зарубіжна культура: Навчально-методичний посібник. – Чернівці, 1999. – 128с.; Кобилянський С.Д. Нариси з історії України: Підручник для студентів медичних навчальних закладів I та II рівнів акредитації. – Чернівці: мед академія, 1999. – 232с.; Комарницький С.Д. Історія України – Черновці: Прут, 1996. – 82с. Гриф ЦМК Міністерства освіти України має навчальний посібник С.І. Кобилянського „Історія України” (проблеми державності).

У травні 1998 року проф. М.А.Ожеван звільняється з роботи в БДМА і переїжджає до м. Кисва. Кафедру суспільних наук приєднують до кафедри соціальної медицини, організації охорони здоров'я (зав. – проф. Ясінський Ц.В., а пізніше доц. Таралло В.Л.).

З квітня 2000 року створена кафедра суспільних та гуманітарних наук, якою завідує Сидоренко Микола Миколайович (1940 р.н., народився в с.Спас Коломийського р-ну, Івано-Франківської обл.). Закінчив у 1962р. Чернівецький державний університет, біологічний факультет, аспірантуру з філософських питань природознавства при кафедрі філософії Чернівецького державного університету, захистив кандидатську дисертацію в 1966р., доктор філософських наук з 1993р. Тема докторської дисертації „Філософсько-методологічний аналіз проблеми вибору методів дослідження людини”, професор з 1996р., декан філософсько-теологічного факультету ЧНУ (1993-1998рр.), завідувач кафедри релігієзнавства та теології на філософсько-теологічному факультеті Чернівецького національного університету ім. Ю.Федьковича з 1998-2000 рр. Відмінник освіти України. З квітня 2000 року працює в БДМА. Склад кафедри 2000 року: М.М.Сидоренко, Н.І.Зорій, І.П.Одинський, В.А.Троянський, С.І.Комарницький, Г.І.Безарова, Т.В.Медіна, Л.В.Байцар, Л.Б.Потапова, Л.Б.Шутак, Г.В.Навчук, А.В.Ткач, Г.С.Борисюк, О.М.Пендерещька, Р.Ф.Єфтемій, В.А. Осипенко, ст.лаборанти – Н.П.Орлецька, Т.Ф.Давидова.

На кафедрі викладалися такі дисципліни: історія України, основи права та Конституційного права, ділова українська мова, українська та зарубіжна культура, філософія, основи економічних теорій, соціологія, політологія, релігієзнавство, педагогіка, психологія. Крім цього, кафедрою забезпечувалося викладання двох курсів за вибором студентів – „Логіка. Формальна логіка” та „Етика”, а також здійснювався прийом кандидатських іспитів з філософії у аспірантів та пошукувачів.

Головна увага приділялась розробці навчальних програм, особливо з нової спеціальності „Медична психологія” та підготовці навчальних посібників з різних дисциплін.

Кафедрою заплановане виконання двох комплексних наукових тем на 2001-2005 роки: 1) Вивчення актуальних аспектів сучасного людинознавства. 2) Соціально-психологічні детермінації творчого діалогу під час надання медико-психологічної допомоги.

Відповідальними виконавцями даних тем затвержені доц. В.А.Троянський і доц. Н.І.Зорій.

У 2000 році колектив кафедри завершив роботу над комплексною науковою темою „Вивчення валеологічного потенціалу соціогуманітарної освіти (науковий керівник – доктор філософських наук, проф. М.А.Ожеван і співкерівник доктор філософських наук, проф. М.М.Сидоренко). Виконавці теми: В.А.Троянський, Н.І.Зорій, І.П.Одинський, Т.В.Медіна, Л.В.Байцар, Г.І.Безарова, Л.Б.Потапова.

Дослідження здійснювалося згідно з наказом Міністерства освіти України №354

від 15 листопада 1996 року за українсько-канадським проектом „Партнери в охороні здоров'я” і має принципову новизну з огляду на майбутнє впровадження в школах України та Канади комплексної валеологічної освіти.

На кафедрі була запланована докторська дисертація з психології (доц. Н.І.Зорій), 5 кандидатських дисертацій. У цей період захистили кандидатські дисертації: Н.В.Нечаєва-Юрійчук, Т.В.Медіна (перший кандидат соціологічних наук на Буковині), О.С.Гнатчук, Л.Б.Шутак. Під грифом Міністерства охорони здоров'я викл. Безарова Г.І. видала „Релігієзнавство. Навчально-методичний посібник для студентів-медиків”. – Чернівці: Зелена Буковина, 2001р. – 152с. Викладачами кафедри видані такі основні праці: Сидоренко Н.Н., Троянський В.А. Методическое пособие по философии (для студентов- иностранцев). – Черновцы, 2001г. – 123с; Микола Сидоренко. Філософсько-релігійні проблеми біології. Навчальний посібник. – Чернівці: Рута, 2001р. – 76с.

У 2002 році видана монографія кандидата філологічних наук Л.Б.Шутак „Словотвірна категоризація суб'єктивної оцінки в сучасній українській мові (12 д. арк.).

З вересня 2002 року (наказ №03-0 від 27 червня 2002р.) кафедра суспільних та гуманітарних наук була розділена на дві:

1.Кафедра суспільних наук та українознавства (зав.каф., доктор філософських наук, проф. М.М.Сидоренко).

2.Кафедра психології та соціології (зав. – канд. філос. наук, доц. Н.І.Зорій).

На кафедрі суспільних наук та українознавства нині працюють: М.М.Сидоренко, В.А.Троянський, І.П.Одинський, О.С.Гнатчук, Л.Б.Шутак, Л.Б.Поталова, Н.В.Нечаєва-Юрійчук, Г.В.Навчук, О.В.Білокурська, А.В.Ткач, Т.М.Зінченко, ст. лаборант Т.Ф. Давидова, лаборант Н.А. Кошман.

Кафедра забезпечує викладання філософії, ділової української мови, основ економічних теорій, історії України, основ права і Конституційного права, української та зарубіжної культури. Крім цього, викладачі кафедри ведуть два курси за вибором: „Краєзнавство” (1 курс) та „Етика” (1 курс), а також здійснюють прийом кандидатських іспитів з філософії в аспірантів та пошукувачів.

У 2003 році під грифом Міністерства охорони здоров'я доц. Л.Б.Шутак та викл. А.В.Ткач видають навчально-методичний посібник для студентів вищих медичних закладів освіти III-IV рівнів акредитації „Ділова українська мова” – Чернівці, 2003. – 168с.

Включно по 2002-2003 навчальний рік кафедра забезпечувала реалізацію курсу за вибором „Логіка. Формальна логіка” (проф. М.М.Сидоренко, доц. В.А.Троянський). У 2002-2003 навчальному році спільно з кафедрою медичної психології та соціології цим курсом (лекції читав проф. В.В.Павловський). була охоплена частина студентів медичного факультету №1, фактично весь медичний факультет №2, включаючи іноземних студентів та медичний факультет №3 (спеціальності: „Педіатрія”, „Клінічна фармація”). Крім того, доц. В.А.Троянський забезпечує читання курсу за вибором „Філософія медицини” на четвертому курсі медичного факультету №3 (спеціальність: „Педіатрія”).

Постійна робота проводиться з клінічними ординаторами першого та другого років навчання, яким за затвердженими науково-лікувальним відділом медичної академії робочими навчальними програмами доц. В.А.Троянський читає відповідно курси „Філософія медицини” та „Логіко-гносеологічні аспекти медицини”.

Назва кафедри – суспільних наук та українознавства – не випадкова. Адже ще 24 жовтня 2001 року надійшов лист(№23-01-9 / 421) від Міністерства охорони здоров'я України на виконання розпорядження Кабінету Міністрів від 31.08.2001р. за №28 щодо здійснення плану заходів з реалізації пропозицій, висловлених учасниками III Всесвітнього форуму українців з питань мовного будівництва в Україні. Цим документом Міністерство охорони здоров'я України зобов'язує створити кафедри українознавства у всіх вищих медичних закладах України I-IV рівня акредитації.

Спроба створити кафедру українознавства в Буковинській державній академії була зроблена ще в 1995 році. Вона називалася кафедра українознавства та гуманітарних наук (зав.кафедри був призначений доктор філологічних наук, проф. Абрамович С.Д.). Ця інформація міститься в книзі: Сторінки історії. Біографічний довідник завідувачів кафедр та професорів Буковинської державної медичної академії (1944-1998 рр.). – Чернівці, 1999, – С.23.

Починаючи з 1991 року, в Україні змінилася політична ситуація. Розпався Радянський Союз. Україна проголосила „Акт незалежності”. Все це суттєво вплинуло на стан і перспективи викладання суспільних наук. За радянських часів суспільні дисципліни зводилися до пропаганди марксистсько-ленінських ідей. За цим пильно

стежили партійні, комсомольські органи та КДБ. Кожен викладач і студент повинен був мислити і діяти відповідно до вимог марксистсько-ленінської теорії, партійних постанов, рішень з'їздів КПРС, пленумів ЦК КПРС. При викладанні будь-якої суспільної дисципліни викладач обов'язково повинен давати критику антимарксистських поглядів, концепцій, особливо пильна увага відводилась критиці українського буржуазного націоналізму. Тому викладання суспільних наук, як правило, проводилося російською мовою. Панувала тотальна політизація навчального процесу не тільки суспільно-гуманітарних дисциплін, а й фахових, медико-біологічних наук. Так, наприклад, на спільному засіданні кафедр марксизму-ленінізму і кафедри мікробіології обговорювалася лекція доц. Г.К.Палія „Интернациональное, патриотическое и атеистическое воспитание студентов в процессе преподавания микробиологии (протокол №14"а" від 14 квітня 1975 року)". Аналогічні засідання проводилися на кафедрі патфізіології (проф. Б.А.Пахмурний, протокол №12 від 29 березня 1976р.; кафедрою факультетської терапії (проф. О.І.Самсон та іншими).

Головна особливість радянської тоталітарної системи полягала в тому, що вона насильно насаджувалася в багатонаціональній державі, продовжуючи, по суті, великодержавницьку шовіністичну політику Російської імперії. Перемішуючи нації і народи, їх культури, історичне минуле, комуністична влада поставила перед собою мету: створити „нову історичну спільність людей – радянський народ" з єдиною культурою – інтернаціональною за змістом, хоч національною за формою. Насправді це була спроба реанімувати Російську імперію у формі Союзу Радянських Соціалістичних республік на чолі уже не з царем, а з вождем, генеральним секретарем ЦК КПРС. Ця спроба закінчилась повним крахом. Ще в 1985 році останній вождь комуністичної імперії Генеральний секретар ЦК КПРС М.С.Горбачов, один із перших усвідомив безперспективність (утопічність) ідеї побудови комуністичного суспільства і сміливо заявив про необхідність перебудови всієї політичної системи.

Зміна політичної ситуації в Україні позитивно вплинула на процес перебудови викладання суспільно-гуманітарних дисциплін. Створені всі необхідні умови для творчої роботи кожного викладача.

Останнє десятиріччя стало періодом глибоких масштабних соціально-економічних і політичних перетворень в Україні. Розпочалися процеси духовного відродження і демократизації суспільства, пробудився значний інтерес до історії нашої держави.

Водночас ми повинні зазначити, що процеси, які зараз відбуваються в нашій державі, суттєво підвищують значення і відповідальність історичної науки за об'єктивність дослідження історичних подій і явищ, вимагають перегляду вкорінених раніше однобічних, спрощених формулювань і усталених стереотипів. Принципово нової оцінки потребує питання соціального статусу релігії взагалі і Православної церкви зокрема, її ролі у процесі розбудови української держави.

Виникає ціла низка питань щодо сучасних підходів до викладання основ економічних теорій, філософії, соціології, політології. Особливо це стосується українознавства, історії України.

Це зафіксовано в основному законі України – Конституції, яка була ухвалена на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. У преамбулі, зокрема, відмічено: „Прагнучи розвивати і зміцнювати демократичну, соціальну, правову державу, усвідомлюючи відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішніми та майбутніми поколіннями, керуючись Актом проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року, схваленим 1 грудня 1991 року всенародним голосуванням, ухвалює цю Конституцію – основний закон України". Державною мовою в Україні є українська мова (стаття – 10).

Проте ще дуже далеко до повної реалізації цього закону. Так, згідно з переписом населення України, проведеним у 2002 році, українці становлять 77,8%, однак 90% книжкової продукції друкється в Україні російською мовою. Переважна кількість телевізійних каналів російськомовні. У наш час існує в Україні ще одна загроза українській мові. Вона йде з боку тих, хто пропонує зробити російську мову другою державною мовою. А це призведе, фактично, до витіснення української мови на практиці. Українська мова в Україні – державна і мова міжнаціонального спілкування. Саме такі дії зможуть зупинити тотальне зросійщення на Україні.

Особливістю національного складу населення нашої області була і є його багатонаціональність. За даними перепису, на території Буковини проживають представники 76 національностей. Національна основа краю – українці (689,1 тис. осіб або 75% від загальної кількості населення). За 12 років, що минули від перепису населення 1989р., чисельність українців зросла на 23 тис. осіб або на 3,5%.

Переважає більшість населення області – 694,5 тис. осіб, або 75,6% – назвали рідною мовою основної національності – українську.

Тому виникає чимало питань щодо приведення у відповідність до вимог Конституції України і викладання суспільно-гуманітарних дисциплін на кафедрі. Над чим і працює колектив кафедри.

Сплеск інтересу до українознавства відображає новітні зрушення в психології посттоталітарного суспільства. Космополітичні гасла замінюються на націонал-патріотичні, що засвідчує стійку лояльність більшості народу до ідеалу державно-національної і духовної суверенності. Постає нагальна потреба у виробленні національної концепції розбудови держави, в осмисленні українознавства як освітньої і наукової системи, як філософії суспільства і політики держави.

Нині українознавство впроваджується в усіх типах навчальних закладів, в тому числі медичних, не тільки як наука про Україну, а і як філософія знання – із позицій етики, духовної культури, віри народу, ідеалів та уявлень про його історичну місію. Це здійснюється, виходячи з концепції гуманітарної освіти, затвердженої колегією Міністерства освіти України в грудні 1995 року.

Слід зазначити, що українознавство – це не лише сфера інтересів гуманітаріїв, зокрема філологів та істориків, і не можна зводити поняття „українознавство” лише до вивчення елементів фольклору, обрядовості, вірувань, календарних свят тощо. Українознавство – це наука про Україну і українців: Україна – етнос; Україна – природа; Україна – мова; Україна – історія; Україна – культура; Україна – нація; Україна – держава; Україна – міжнародні відносини; Україна – економіка; Україна – ментальність, доля, історична місія.

Головним у реалізації ідеї українознавства є інтегративний метод, що забезпечує зв'язок, з одного боку, між спорідненими дисциплінами, а з іншого – між предметами гуманітарного і математико-природничого профілю.

Головною метою національного виховання на сучасному етапі є набуття молодим поколінням історичного й соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, що віками розвивається в річищі світової цивілізації, культури і є органічною частиною вселюдства, розвиток особистих рис громадянина української держави, формування культури міжнаціональних взаємин. Усі ці засади і є основною концепцією українознавства. Можливо, саме тому доречно ввести для вивчення предмет (чи хоча б спецкурс) „Українознавство” у вищих медичних навчальних закладах України.

Одною з провідних тенденцій розвитку сучасної освіти, її виховних аспектів є відмова від класової моралі і звернення до загальнолюдських цінностей. Але для реалізації цієї тенденції треба ще дуже багато зробити. Поки що немає спільної думки щодо визначення структури загальнолюдських цінностей. Тому завдання першочергової ваги – засвоєння системи цінностей самими педагогами різного рівня.

Отже, освітні заклади повинні враховувати всі ці зміни у своїй роботі, у тому числі викладачі кафедр суспільних наук та українознавства Буковинської державної медичної академії.

THE HISTORY OF THE FOUNDATION AND DEVELOPMENT OF THE DEPARTMENT OF SOCIAL SCIENCES AND UKRAINIAN LANGUAGE SCIENCE AT BSMA

M.M.Sydorenko, V.A.Traianskyi, L.B.Shutak

Abstract. This article elucidates the process of the foundation and development of the Department of Social Sciences and Ukrainian Language Science of the Bukovinian State Medical Academy during the wars of its existence.

Key words: social sciences, Ukrainian Language Science, world outlook, ideology, personality, humanitarization, politization, posttotalitarian, society, spiritual sovereignty, system of values..

Bukovinian State Medical Academy (Chernivtsi)

Buk. Med. Herald. – 2004. – Vol.8 №1. - P.196-202

Надійшла до редакції 10.10.2003 року